Globethics Repository

#####
[Ethical Assessment of Confidentiality in Gamet and Embryo Donation]

This page was generated automatically upon download from the Globethics Repository. More information on Globethics see https://www.globethics.net. Data and content policy of Globethics Repository see https://repository.globethics.net/pages/policy.

Item Type	Article
Authors	Aramesh, Kiarash
Publisher	Tehran University of Medical Sciences
Rights	With permission of the license/copyright holder
Download date	2026-10-30 11:46:04
Link to Item	http://hdl.handle.net/20.500.12424/173741

بررسی اخلاقی رازداری در اهدای گامت و جنین

کیارش آرامش[1]

چکیده

منظور از رازداری، مخفی ماندن هویت و مشخصات اهدا کننده گامت یا رویان از سایرین، از جمله از فرزند حاصل از آن گامت یا رویان، و نیز مخفی ماندن هویت و مشخصات دریافت کنندگان گامت یا رویان از فرد یا افراد اهدا کننده است. در این مقاله، پرسش از رازداری در قالب دو پرسش صورت بندی شده است: ۱- از دیدگاه اخلاقی آیا اطلاعات مربوط به هویت اهداکنندگان و دریافت کنندگان گامت و رویان باید توسط مراکزی ثبت و نگهداری شود تا درزمانی در آینده برای افرادی که صاحب حق دسترسی شناخته می شوند، آشکارسازی گردد؟ ۲- آیا دریافت کنندگان گامت یا رویان اهدایی از نظر اخلاقی موظفند که به فرزند حاصله اطلاع دهند که برای به دنیا آمدن آن فرزند از گامت یا رویان اهدایی استفاده شده است؟ در این مقاله، نگارنده به بررسی و احتجاج به سود این دو پاسخ به پرسش های فوق پرداخته است: در مورد پرسش اول، ثبت و نگهداری اطلاعات مربوط به هویت اهداکنندگان و دریافت کنندگان گامت و رویان در مراکزمربوطه و آشکار سازی آنها درزمانی مناسب برای فرزند(ان) حاصله از نظر اخلاقی درست و الزامی است. در این رابطه هم چنین به مانعی اشاره شده است که تا زمان برطرف نشدن آن، اجرای این باید اخلاقی را می توان به تعویق انداخت.در رابطه با پرسش دوم، مخفی داشتن هویت و مشخصات اهداکننده(های) گامت یا رویان از فرزند حاصل از آن، از نظر اخلاقی نادرست است و در نتیجه اخلاق حکم می کند که نسب زیست شناختی فرزند آتی، به شیوه و در زمانی مناسب برای او آشکارسازی شود. در این مقاله از سه دیدگاه برای بررسی مدعیات پیش گفته اقامه برهان شده است: نخست از دیدگاه فریضه گرا (Deontological) و سپس از دیدگاه فایده گرا (Utilitarianistic) و در نهایت از دیدگاه اصول گرا (Principalistic) .

واژگان کلیدی: رازداری، اهدای گامت، اهدای جنین، ایران.

[1] - مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران

مقدمه

رازداری در اهدای گامت و رویان، موضوعی است که توجه زیادی را در کشورهایی که این عمل انجام می گیرد، برانگیخته است (۴-۱). منظور از رازداری، مخفی ماندن هویت و مشخصات اهدا کننده گامت یا رویان از سایرین، از جمله از فرزند حاصل از آن گامت یا رویان، و نیز مخفی ماندن هویت و مشخصات دریافت کنندگان گامت یا رویان از فرد یا افراد اهدا کننده است. پرسش از رازداری را – در حدودی که در این مقاله به آن پرداخته خواهد شد – می توان در قالب دو پرسش زیر صورت بندی کرد:

۱- از دیدگاه اخلاقی آیا اطلاعات مربوط به هویت اهداکنندگان و دریافت کنندگان گامت و رویان باید توسط مراکزی ثبت و نگهداری شود تا درزمانی در آینده برای افرادی که صاحب حق دسترسی شناخته می شوند، آشکارسازی گردد؟

۲- آیا دریافت کنندگان گامت یا رویان اهدایی از نظر اخلاقی موظفند که به فرزند حاصله اطلاع دهند که برای به دنیا آمدن آن فرزند از گامت یا رویان اهدایی استفاده شده است؟

البته موضوع رازداری، بر طبق تعریفی که در بالا بیان گردید، پرسش های دیگری را نیز شامل می شود که در این مقاله به آنها پرداخته نمی شود. برای مثال می توان به این موارد اشاره کرد: آیا آشکارسازی هویت دریافت کنندگان برای اهداکنندگان از نظر اخلاقی قابل قبول یا الزامی است؟ یا این که: آیا دریافت کنندگان گامت یا رویان اهدایی از نظر اخلاقی موظفند که استفاده از این روش را به افراد خانواده خود اطلاع دهند؟

در این مقاله قصد نگارنده بررسی و در نهایت احتجاج به سود دو مدعا است: در مورد پرسش اول، به نظر می رسد که ثبت و نگهداری اطلاعات مربوط به هویت اهداکنندگان و دریافت کنندگان گامت و رویان در مراکزمربوطه و آشکار سازی آنها درزمانی مناسب برای فرزند(ان) حاصله از نظر اخلاقی درست و الزامی است. در این رابطه هم چنین به مانعی اشاره خواهد شد که تا زمان برطرف نشدن آن، اجرای این "باید" اخلاقی را می توان به تعویق انداخت.در رابطه با پرسش دوم، مخفی داشتن هویت و مشخصات اهداکننده(های) گامت یا رویان از فرزند حاصل از آن، از نظر اخلاقی نادرست است و در نتیجه اخلاق حکم می کند که نسب زیست شناختی فرزند آتی، به شیوه و در زمانی مناسب برای او آشکارسازی شود.

در این مقاله از سه دیدگاه برای بررسی مدعیات پیش گفته اقامه برهان خواهد شد: نخست از دیدگاه فریضه گرا (Deontological) و سپس از دیدگاه فایده گرا (Utilitarianistic) و در نهایت از دیدگاه اصول گرا (Principalistic) لزوم آشکارسازی نسب توضیح داده خواهد شد.

بحث

همانطور که در بالا آمد، موضوع رازداری و محرمانگی در اهدای گامت و جنین دربر گیرنده پرسش های متعددی است که در این مقاله به دو پرسشی که به زعم نگارنده دارای اهمیت و اولویت بیش تری هستند و بیش از سایر پرسش ها مورد بحث واقع شده اند، می پردازیم:

۱ – از دیدگاه اخلاقی آیا اطلاعات مربوط به هویت اهداکنندگان و دریافت کنندگان گامت و رویان باید توسط مراکزی ثبت و نگهداری شود تا درزمانی در آینده برای افرادی که صاحب حق دسترسی شناخته می شوند، آشکارسازی گردد؟

۱-۱- دیدگاه فریضه گرا: از دیدگاه فریضه گرا می توان چنین استدلال کرد که شهود اخلاقی حکم می کند که حق کودک در آگاهی از نسب خود (صرف نظر از فواید یا لزوم این آگاهی) باید محفوظ باشد. نمی توان کودکی را که هنوز به دنیا نیامده است، از حق آگاهی از نسب خود محروم کرد. کرامت انسانی حکم می کند که حق فرد در آگاهی از این جنبه بسیار مهم از هویت خویش به رسمیت شناخته شود. در کنوانسیون جهانی حقوق کودک نسبت به این حق تصریح شده است(۵). بنابراین، دولت یا سازمان های ارائه دهنده

خدمات کمک باروری مربوطه، باید زمینه ایفای این حق را فراهم کنند که همانا ثبت اطلاعات و ارائه آن به افراد ذیحق در زمان و شرایط مناسب است.

۱-۲- دیدگاه فایده گرا: برای حفظ رازداری و عدم حفظ و افشای نسب زیست شناختی مزایا و معایب چندی به شرح ذیل برشمرده شده است:

در زمره منافع می توان به این موارد اشاره کرد:

الف – از همه مهم تر این که خانواده ای که گامت یا رویان اهدایی را دریافت کرده اند و قرار است که فرزند حاصله را بزرگ کنند، اطمینان خاطر می یابند که کسی در آینده مدعی فرزند آنها نخواهد شد و نیز آرامش روانی فرزند آنها با آگاهی از نسب زیست شناختی خود دستخوش آشفتگی نخواهد گردید(۶).

ب – مسائل حقوقی که مترتب بر نسبت فامیلی اند دامنگیر خانواده های دهنده و گیرنده نخواهد شد. مهمترین مسئله ای از این دست که باید در چارچوب قوانین ایران بدان اشاره کرد، مسئله ارث است. اگر نسب زیست شناختی باعث ایجاب حق ارث شود، در صورت عدم رعایت رازداری، تقریبا هیچ اهدا کننده ای حاضر به اهدای گامت و رویان خود نخواهد بود. زیرا فرزند یا فرزندان متعددی ممکن است در آینده به ایشان رجوع و طلب ارث کنند.

اما زیان هایی هم بر حفظ این رازداری مترتب است:

الف – در مواردی، آگاهی از نسب زیست شناختی اهمیت حیاتی پیدا می کند، برای مثال، برخی از سرطان ها جنبه توارثی اثبات شده ای دارند و بستگان درجه اول مبتلایان به این سرطان ها باید تحت آزمون ها و مراقبت های ویژه ای قرار گیرند. محرمانه ماندن نسب زیست شناختی باعث محروم شدن فرزندان از این مراقبت های حیاتی می شود، همچنین این افراد از بخش بزرگی ازمزایای مشاوره ژنتیک در موارد مختلف از جمله پیش از ازدواج محروم خواهند بود.

ب – در صورت محرمانه ماندن نسب زیست شناختی، احتمال ازدواج با محارم، بویژه در شهرها یا گروه های جمعیتی کوچک تر، پیش می آید که در صورت فاش شدن، صدمات روانی شدیدی برای فرد و همسر یا فرزندان احتمالی او دربر خواهد داشت.

به نظر می رسد که حفظ و افشای نسب زیست شناختی برای فرزندان حاصل از اهدای گامت و رویان، از دیدگاه فایده گرایی با چالشی جدی روبرو است. اگر مسئله ارث به شکل فعلی باقی بماند، در اکثر موارد زیان های حفظ و افشای نسب بر منافع آن غلبه خواهد داشت و از آن گذشته؛ تقریبا هیچ اهدایی سورت نخواهد گرفت. اما در صورتی که مسئله ارث به شکلی حل شود، بگونه ای که فرزند حاصل از اهدای گامت یا رویان از والدینی ارث ببرد که او را بزرگ کزده اند و حق مطالبه ارث – یا هر گونه حق الزام آور دیگری – را از والد(ین) ژنتیک خود نداشته باشد، آنگاه موازنه منافع و مضار تغییر می کند و فواید حفظ و افشای نسب از مضار آن بیشتر می

ردد.

۱-۳- دیدگاه اصول گرا:

هنگام بحث از دیدگاه اصولگرا باید موضوع را درزیر و با توجه به چهار اصل اخلاق زیست پزشکی مورد بررسی قرار دهیم:

الف – استقلال فردی (Autonomy): از دیدگاه استقلال فرد ی، بررسی موضوع قدری پیچیده به نظر می رسد. از سویی، زوج دریافت کننده گامت یا رویان اهدایی ممکن است خواهان حفظ رازداری و آگاه نشدن فرزند آتی از نسب زیست شناختی خود باشند. از دیگر سو، فرزند آتی نیز انسانی است که دارای حق استقلال فردی می باشد. آیا می توان پیشاپیش و به نحو پدرسالارانه برای او تعیین تکلیف کرد و صلاح او را غیابی چنین تشخیص داد که تا پایان عمر از بخش مهمی از هویت خویش بی اطلاع باشد؟ شهود اخلاقی حکم می کند که پاسخ این پرسش منفی است. همچنین، استقلال فردی والدینی که خواهان این رازداری باشند با اصول سودرسانی و زیان نرسانی به فرزند آتی، چنان که از پی خواهد آمد در تعارض خواهد بود.

ب – سودرسانی (Beneficence) و زیان نرسانی (Nonmaleficence) : در رابطه با سودها و زیان های رازداری

برای طرف های متعدد درگیر در فرآیند اهدای گامت و جنین، هنگام بحث از دیدگاه فایده گرا، سخن گفتیم. به نظر می رسد که هردو اصل یادشده، آنگاه که سود و زیان فرزند آتی را درنظر داشته باشیم به زیان رازداری و به سوی افشای نسب حکم می دهند. البته اگر به جای فرزند آتی، سود و زیان والدین خواهان یا مراکز پزشکی ارائه دهنده این خدمات با حتی اهداکننده (ها) را در نظر آوریم، دلایلی برای حفظ رازداری خواهیم یافت. اما در اینجا نیز شهود اخلاقی اقتضا می کند که سود و زیان فردی که بدون اطلاع اختیار خود در این فرآیند وارد می شود و طرف هایی مختار از پیش درباره او تصمیم گیری می کنند، با حساسیت بیشتری مدنظر قرار گیرد.

ج – عدالت (Justice): اصل عدالت نیز به سود افشای نسب حکم می کند. چرا که فرزند آتی باید از نظر حق آگاهی از پیشینه و نسب خود با دیگران برابر باشد.

۲ – آیا دریافت کنندگان گامت یا رویان اهدایی از نظر اخلاقی موظفند که به فرزند حاصله اطلاع دهند که برای به دنیا آمدن آن فرزند از گامت یا رویان اهدایی استفاده شده است؟

اگر در مورد پرسش اول، بحث پیرامون وظایف سیستم های اجرایی بود، در اینجا در مورد وظایف اخلاقی پدر و مادر خواهان گفتگو می شود. پرسش اینجاست که آیا پدر و مادری که فرزندی را از راه دریافت گامت یا رویان اهدایی به دست آورده اند، از دیدگاه اخلاقی وظیفه دارند که این حقیقت را برای فرزند حاصل از این روش افشا کنند یا نه؟ در اینجا تنها به بحث در باره اخلاقی بودن این افشا می پردازیم و درباره نحوه افشا، سن مناسب آن و جزئیات رفتاری و روان شناختی مربوط به آن بحثی نمی کنیم. تنها فرض را بر این می گذاریم که منظور از افشا، انجام آن بر طبق بهترین راهنماهای روان شناختی در دسترس است.

۲-۱- دیدگاه فریضه گرا: همان استدلالی که از دیدگاه فریضه گرا در مورد پرسش اول مطرح شد (بند ۱-۱) در اینجا هم صائب است. بنابراین از این دیدگاه، والدین دریافت کننده وظیفه دارند تا این حقیقت را برای فرزند خود بازگویی کنند.

۲-۲- دیدگاه فایده گرا:

اما در صورت ثبت هویت اهدا کنندگان و افشای آن ها در صورت درخواست فرزند، باید گفت که مشکلی که در پاراگراف ب بند ۱-۲ ذکر شد، یعنی مسئله ارث هم چنان باقی است و بر هر گونه منافع حاصل از بازگویی غلبه دارد.

اما در صورتی که هویت اهدا کننده در جایی ثبت نشده باشد،منافعی که در بند ۱-۲ در رابطه با پرسش اول مطرح گردید، در اینجا موضوعیت نخواهد داشت. زیرا فرزند حاصله ، در صورت بازگویی توسط والدین دریافت کننده، تنها در می یابد که محصول اهدای گامت یا جنین است اما راهی برای یافتن والد(ین) زیست شناختی خود ندارد. در چنین حالتی منافع رازداری کدام خواهد بود؟

الف – محافظت از آرامش روانی فرزند(ان): در مطالعاتی که در انگلستان و انجام گرفته است، والدینی که مایل به آشکارسازی نبودند، بیش از هر دلیل دیگری به همین مورد اشاره می کردند و آن را نوعی محافظت از فرزند خود برمی شمردند(۶).

البته با سازوکارهایی می توان آسیب های احتمالی افشای نسب زیست شناختی برای فرزندان حاصل از اهدای گامت و رویان را به حداقل رساند، از قبیل:

۱- مشاوره روان شناسی برای نحوه افشا. در این رابطه می توان از کتاب هایی بهره جست که توسط روان شناسان و با هدف کمک به والدین جهت تبیین فرآیند فرزندآوری از طریق اهدای گامت یا جنین برای کودکان با زبان و تصاویری کودکانه نگارش شده اند. نمونه های انگلیسی این گونه کتابها موجودند و تهیه نمونه های فارسی می تواند در دستور کار باشد. مراکز درمان ناباروری که این روشها را ارائه می کنند می توانند حامی تهیه و انتشار این کتابها باشند.

۲- سازوکارهای حقوقی برای رفع احتمال ادعاهای احتمالی والدین زیست شناختی (که برخلاف تعهد قبلی خود عنوان کنند).

مخفی نگاه داشتن اطلاعات از والد(ین) زیست شناختی و حفظ آنها در یک مرکز با رعایت امانت و افشای آنها برای

فرزند(ان) حاصله در صورت مطالبه و در زمانی خاص(مثلا بعد از رسیدن به سن قانونی یا رشد عقلی)

ب – ممانعت از رد شدن فرزند از سوی اعضای فامیل: برخی از والدین نگرانند که در صورت فاش شدن نسب زیست شناختی، اعضای فامیل با این فرزند(ان) همانند سایر فرزندان فامیل رفتار نکنند یا به کلی ایشان را از خود برانند(۶) .

اما در مقابل، زیان‌هایی را نیز می توان برای حفظ رازداری برشمرد:

الف– افشای اتفاقی یا تعمدی این امر توسط سایرین، برای مثال افراد فامیل، می تواند بسیار تروماتیک تر و زیانبارتر از افشای آن توسط والدین باشد. احتمال افشای رازی که غالبا بسیاری از اعضای فامیل از آن آگاهند، نباید دست کم گرفته شود.

ب– زیان حفظ رازداری، در صورت عدم ثبت هویت اهدا کننده، باید از نظرگاه اجتماعی نیز تبیین گردد. به این شکل که اگر رسم باشد که مسائلی از این دست در خانواده ها پنهان بمانند، اعتماد بنیادینی که مبتنی بر پیش فرض وجود صداقت در روابط خانوادگی است، متزلزل می گردد و همواره افراد در این تردید به سر خواهند برد که نکند در مورد نسب – یا هزاران مسئله ریز و درشت دیگر – به آنها دروغ مصلحتی گفته شده است.

البته در صورت وجود مراکزی جهت ثبت و نگهداری اطلاعات هویتی اهداکنندگان گامت یا رویان، منافع و مضار مذکور در رابطه با پرسش اول در اینجا هم مصداق خواهند داشت.

در مجموع، به نظر نگارنده، منافع راستگویی و برقراری اعتماد در روابط اجتماعی بسی بیشتر از زیان های احتمالی آن است. البته در صورت ثبت و نگه داری اطلاعات مربوز به هویت اهداکنندگاه، باید بار دیگر تاکید شود که حفظ اصل راستگویی منوط به حل مسئله ارث خواهد بود، زیرا در صورت عدم حل این مسئله، الزام به راستگویی درعمل منجر به تعطیلی کل فرآیند خواهد گردید.

۲-۳- *دیدگاه اصول گرا:* همان گونه که در بند ۱-۳ این مقاله آمد، از دیدگاه اصول گرایی می توان موضوع را در ذیل چهار اصل اخلاق زیست پزشکی مورد بررسی قرار داد. کلیه مواردی که در بند فوق در پاسخ به پرسش اول آورده شد، در مورد پرسش دوم نیز صادق است. علاوه بر این، مواردی که در بند ۲-۲ آورده شدند، باید به مبحث سود و زیان این قسمت افزوده شوند. در مجموع به نظر می رسد، اصول چهارگانه اخلاق پزشکی موید لزوم اخلاقی افشای پیشینه بیولوژیک برای کودک باشد.

جمع بندی

به نظر می رسد که در پاسخ به دو پرسش مطرح شده در این مقاله، از هر سه دیدگاه مورد استفاده، به پاسخ های واحدی دست می یابیم. در مورد پرسش اول، همان گونه که در مقدمه آورده شد، با توجه به دلایل مطرح شده، به نظر می رسد که ثبت و نگهداری اطلاعات مربوط به هویت اهداکنندگان و دریافت کنندگان گامت و رویان در مراکزمربوطه و آشکار سازی آنها درزمانی مناسب برای فرزند(ان) حاصله از نظر اخلاقی درست و الزامی است. در این رابطه تنها مانع اساسی که وجود دارد، همانا مسئله ارث است و این که افراد می توانند از والد(ین) زیست شناختی خود طلب ارث کنند. تا این مشکل حل نشده است، ثبت اطلاعات هویتی اهداکنندگان با همه فواید و الزام اخلاقی که دارد، با چالشی جدی روبرو خواهد بود. رفع این مشکل و تلاش برای یافتن راه حل های مناسب فقهی، می تواند بخشی از برنامه کار پژوهشگرانی باشد که در این عرصه فعالیت می کنند. در رابطه با پرسش دوم، استدلال های آورده شده در مقاله نشان می دهد که مخفی داشتن هویت و مشخصات اهداکننده(های) گامت یا رویان از فرزند حاصل از آن، از نظر اخلاقی نادرست است و در نتیجه اخلاق حکم می کند که نسب زیست شناختی فرزند آتی، به شیوه و در زمانی مناسب برای او آشکارسازی شود.

البته این را می توان پذیرفت که افشای نسب زیست شناختی فرزندان حاصله تنها بعنوان یک الزام اخلاقی (و نه قانونی) بر عهده والدینی باشد که او را بزرگ کرده اند و هیچ

فرد حقیقی یا حقوقی دیگری حق رمز گشایی یا افشای اطلاعات مرتبط را نداشته باشد. و نیز هیچ فرد حقیقی یا حقوقی دیگری حق بازخواست یا اعمال فشار بر والدین را در رابطه با زمان و نحوه افشای این نسب نداشته باشد. نیز پذیرفتنی است که:

۱- هر فردی حق داشته باشد بعد از رسیدن به سن قانونی به خزانه اطلاعات مربوط با اهدای گامت و جنین مراجعه کند و با پرداخت هزینه ای متعارف ، استعلام نماید که آیا خود او حاصل اهدای گامت یا رویان هست یا نه.

۲- در مواردی که حکم قانونی دادگاه خواهان افشای نسب باشد نیز از قاعده انحصار رازگشایی به والدین مستثنا است.

مراجع:

1. Daniels K. Donor gametes: anonymous or identified? Best Pract Res Clin Obstet Gynecol 2007; 21 (1): 113-128.
2. van Berkell D, Candido A, Pijffers WH. Becoming a mother by non-anonymous egg donation: Secrecy and the relationship between egg recipient, egg donor and egg donation child. J Psychsom Obstet Gynecol 2007; 28 (2): 97-104.
3. Donovan C. Genetics, fathers and families: exploring the implications of changing the law in favour of identifying sperm donors. Soc Leg Stud 2006; 15 (4): 494-510.

۴. جمعی از نویسندگان. رحم جایگزین. تهران، انتشارات سمت- پژوهشکده ابن سینا. پاییز ۱۳۸۶، صفحه ۴۸۶.

5. The United Nations Convention on the Rights of the Child, URL: http://www.crin.org/resources/treaties/Committee.asp
6. MacCallum F, Golombok S. Embryo donation families: mothers' decisions regarding disclosure of donor conception. Hum Reprod 2007; 22 (11): 2888-2895.

This document was created with Win2PDF available at http://www.daneprairie.com.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.